

населения: Автореф. дис. канд. экон. наук / О.Р. Овчинникова // Технол. ун-т Подольск –Хмельницький, 2003. – 20 с.

6. Слівінська Н.М. Социально-экономические и демографические факторы реализации трудового потенциала региона: Автореф. дис. канд. экон. наук: 08.09.01 / Н.М. Слівінська // Донец. нац. ун-т. – Донецк, 2003. – 19 с.

Попок С.В.

УДК 339.5

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Постановка проблеми. На початку ХХІ сторіччя міжнародні торговельно-економічні відносини в світовому господарстві отримали досить велике значення. Цьому сприяло всебічне розширення економічних стосунків між регіонами, країнами, групами країн, окремими фірмами та організаціями. В сучасних глобалізаційних умовах збільшується відкритість національних економік, посилюється міжнародний розподіл праці, розвиваються і укріплюються регіональні міжнародні структури. Міжнародні торговельно-економічні зв'язки пронизують більшість національних економік, створюючи єдину світову економіку. Базуючись для економіки окремих регіонів, держав та на світовій економіці, міжнародні торговельно-економічні відносини залежать від них. Але в той же час вони є самостійним невід'ємним явищем, сучасною формою існування та розвитку всього світового господарства.

В цих умовах жоден регіон, який прагне бути частиною цілої міжнародної цивілізації, не може відсторонитися від міжнародних відносин. Саме регіони визначають у сучасних умовах пріоритети розвитку міжнародної торговельно-економічної діяльності цілих країн та угруповань, виступаючи основою структурною одиницею їх економічних потенціалів. В свою чергу сукупність регіональних потенціалів у всьому їх різноманітті, а також спеціалізація окремих регіональних одиниць створює умови для розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин в світовому масштабі.

Аналіз основних досліджень. Тенденція до збільшення ролі регіонів у становленні світових торговельно-економічних відносин знаходить своє відображення у багатьох роботах сучасних наукових діячів, насамперед таких як Губський Б.В.[3], Лук'яненко Д.Г.[3], Макогон Ю.В.[4], Наливайченко С.П.[5], Реутов В.С. [5, 7]. Багато вчених комплексно оцінюють міжнародну економічну діяльність країни, не відокремлюючи при цьому її регіональний аспект – Авдокушин Є.Ф. [1], Акопова Є.С. [2], Новицький В.С. [6]. Проте праці всіх цих вчених мають величезне наукове та практичне значення.

Невирішені частини проблеми. Подальшого аналізу потребують теоретичні аспекти визначення сутності та форм міжнародної торговельно-економічної діяльності на регіональному рівні. Відповідно, метою статті є комплексний аналіз теоретичних підходів до характеристики міжнародної економічної діяльності, а також визначення основних чинників та форм її реалізації на регіональному рівні.

Основний матеріал дослідження. Сучасна світова система міжнародних економічних відносин, як складна взаємодія міжнародних господарських зв'язків, відображає якість регіональних зв'язків на кожному етапі історичного розвитку, характеризує міру взаємодії та інтегрованості підсистем світового господарства. Відповідно до цього необхідно виділяти регіони як на національному рівні, так і на наднаціональному. У першому випадку це окремі території, які сформувалися всередині країни та відрізняються своєю економічною спеціалізацією, демографічною політикою, історичним розвитком. В другому випадку регіон – це трансграничні території, що мають міжнаціональні або наднаціональні структури управління та відрізняються спільністю інтересів з метою підвищення глобальної конкурентоспроможності.

Комплексний підхід до визначення регіону передбачає:

- різнорівневий простір, коли в середині країни функціонують мезорегіони, між країнами – субрегіони, групи країн формують макрорегіони;
- просторові угруповання, які виділяються за сукупністю ознак (демографічних, економічних, географічних тощо);
- відносно відокремлений господарський комплекс зі специфічною функціональною, галузевою та територіальною структурою [7, с.179–180].

На думку канадського вченого Д. Доєрти існує вісім факторів, що обумовлюють регіональну економічну диференціацію: природні ресурси, природні умови, міжнародна торгівля, регіональні переваги, віддаленість від ринків, рівень освіти населення, інвестиційна справа, урядова політика [10, с. 327]. Тобто міжнародна торговельна діяльність виступає одним з чинників регіоналізації світу.

У сучасній вітчизняній та зарубіжній науковій літературі існує багато підходів до визначення міжнародної економічної діяльності. Більшість цих визначень характеризує міжнародну економічну діяльність на рівні країн. Всі характеристики міжнародної економічної діяльності об'єднує загальна тенденція здійснення міжнародних економічних відносин через державні кордони при реалізації економічних зв'язків між країнами.

Так, на думку Новицького В.С. «міжнародна економічна діяльність опосередковується численними формами співробітництва різних країн, виробничих, торговельних комерційних контактів, які виходять за межі окремих держав, а також засобів регулювання зазначених контактів з боку національних та міжнародних інституцій» [6, с. 56]. Авдокушин Є.Ф. характеризує міжнародні економічні відносини як

«економічні зв'язки між суб'єктами господарювання різних країн, а також механізм реалізації цих зв'язків». Згідно з його думкою, початковою умовою для розвитку міжнародних економічних відносин є географічна та історична нерівномірність світового розподілу робочої сили, природних ресурсів, технічних засобів, основного та обігового капіталу, науково-технічного потенціалу [1, с. 13].

Відповідно, міжнародна торговельно-економічна діяльність на регіональному рівні являє собою економічні зв'язки суб'єктів господарювання окремого регіону країни з суб'єктами господарювання інших регіонів світу, що є спрямованими на реалізацію за кордон товарів та послуг на базі використання регіонального експортного потенціалу та які зводяться до закупівлі товарів та послуг для задоволення внутрішніх регіональних потреб за підтримки міжнародного руху капіталу, технологій, інформації та міжнародної міграції робочої сили.

Основними ознаками міжнародних торговельно-економічних відносин на регіональному рівні є:

- міжнародний обмін товарами і послугами на базі міжнародної торгівлі;
- міжнародний рух чинників виробництва (міграція капіталу, робочої сили та технологій);
- транснаціоналізація економічної діяльності, що виражається в розміщенні національного виробництва одразу в декількох країнах або регіонах світу;
- наявність незалежної міжнародної фінансової системи.

Особливістю міжнародних торговельно-економічних відносин є те, що вони охоплюють усі без виключення регіони світу незалежно від рівня їх економічного розвитку, політичного устрою та територіального розміщення.

Аналізуючи теоретичні аспекти міжнародної торговельно-економічної діяльності необхідно звернути увагу на механізм її реалізації. Механізм визначає основні стійкі взаємозв'язки та інструменти, завдяки існуванню яких є можливим здійснення міжнародної торговельно-економічної діяльності. Можна виділити механізми реалізації міжнародних торговельно-економічних відносин на мікрорівні, макрорівні та наднаціональному рівні.

У механізм реалізації міжнародних торговельно-економічних відносин на мікрорівні входить здійснення окремими регіональними підприємствами ретельного маркетингового аналізу потенціальних міжнародних ринків та укладання міжнародних договорів та контрактів з суб'єктами господарювання інших країн та регіонів світу. До цього рівня також необхідно віднести конкурентні зв'язки між суб'єктами міжнародної торговельно-економічної діяльності.

На макрорівні міжнародна торговельно-економічна діяльність реалізується через механізм державних нормативно-правових актів та державних інструментів регулювання міжнародних відносин. До них відносяться державні закони, постанови з приводу міжнародних відносин, тарифне та нетарифне обмеження міжнародної торговельно-економічної діяльності.

На наднаціональному рівні діють механізми регулювання міжнародними організаціями, що є спрямованими на досягнення єдиної економічної мети країн-членів. Це міжнародні економічні договори, угоди, хартії.

Сучасна міжнародна торговельно-економічна діяльність, не дивлячись на всеохоплюючий та неминучий характер, не може реалізовуватися без наявності низки чинників розвитку. Ці чинники існують як на регіональному рівні, так і на рівні державному та міжнаціональному. Основні чинники розвитку міжнародної торговельно-економічної діяльності представлені на рисунку 1.

Виділяються й інші чинники розвитку міжнародної економічної діяльності, що об'єднуються у п'ять блоків. Перший блок включає природно-географічні відмінності між регіонами світу, що знаходить своє відображення у різній забезпеченості природними ресурсами. Другий блок – це машинна промисловість та організація масового виробництва. Третій блок включає науково-технологічний прогрес. Четвертий блок об'єднує фінансову діяльність, яка виражається у вивозі капіталу, створенні транснаціональних корпорацій. Глобальні проблеми людства представлені у п'ятому блоці [2, с.193–194].

Окрім чинників, що сприяють розвитку міжнародної торговельно-економічної діяльності, слід визнати існування негативних чинників гальмування цього процесу:

- економічні та політичні конфлікти між країнами та регіонами світу;
- наявність каналів міжнародного руху продукції та факторів виробництва, що встановились історично та перешкоджають диверсифікації цієї сфери;
- у деяких випадках велика міра державного регулювання та обмеження міжнародної торговельно-економічної діяльності;
- нерозвиненість ринкової інфраструктури в окремих країнах світу, насамперед в країнах колишнього Радянського Союзу та країнах, що розвиваються;
- недосконалість інституційної системи забезпечення міжнародної торговельно-економічної діяльності регіонів.

Міжнародні торговельно-економічні відносини є дуже складними та неоднорідними. Існує багато форм їх вираження, які дуже часто перетинаються та є взаємозалежними. Форми міжнародних торговельно-економічних відносин є їх своєрідним вираженням, способом їх існування у сучасному світовому господарстві. Вони різняться в залежності від сфери здійснення міжнародної економічної діяльності, рівня розвитку країн та ступеня поглиблення взаємозв'язків.

Домінуючими формами міжнародних торговельно-економічних відносин є:

- міжнародна торгівля;
- міжнародний рух капіталу (інвестування);
- міжнародна міграція робочої сили [9, с.7].

Рис. 1. Чинники розвитку міжнародних торговельно-економічної діяльності регіону

В умовах активного розвитку світогосподарських зв'язків ці форми міжнародної економічної діяльності є взаємозалежними та взаємопов'язаними. На сьогодні їх характерними рисами є наступні:

1) виділення міжнародної торгівлі товарами як найбільш розповсюдженої форми міжнародної економічної діяльності та посилення міжнародної торгівлі послугами. На сьогоднішній день експорт та імпорт як види міжнародної торгівлі є найбільш простими та зручними;

2) підвищення ролі міграції капіталу. У зв'язку з інтернаціоналізацією господарського життя у ХХІ сторіччі міжнародне інвестування є необхідною умовою забезпечення сталого виробництва та розширення його обсягів;

3) збільшення масштабів міграції робочої сили. Сучасні міграційні процеси пов'язані з нерівномірністю розвитку країн світу, в основному переслідують мету покращення індивідуальних життєвих умов та збільшення достатку;

4) прискорення та широке розповсюдження міжнародної економічної інтеграції. Інтеграція в сучасних умовах є неминучим процесом та виражає зближення господарських систем окремих країн.

Основною формою міжнародних торговельно-економічних відносин виступає міжнародна торгівля, оскільки включає торгівлю між країнами не тільки товарами в речовому розумінні цього слова, але й різноманітними послугами (транспортними, фінансовими, послугами для бізнесу, туристичними та іншими) [8, с. 3]. З урахуванням регіональної складової міжнародна торгівля виступає сукупністю відносин з приводу купівлі та продажу товарів та послуг окремих регіонів країни з регіонами інших країн задля задоволення внутрішніх регіональних потреб найбільш економічно вигідним способом.

Інша форма міжнародних торговельно-економічних відносин – міжнародна міграція капіталу – виступає насамперед у формі прямого іноземного інвестування, створює фінансову базу для розвитку виробництва і, в свою чергу, для здійснення торгових операцій. Наявність великої кількості іноземних інвестицій свідчить про великий економічний потенціал регіону на світовій арені, створює клімат для розвитку діяльності суб'єктів господарювання, сприяє отриманню високотехнологічних знань з розвинутих країн світу, що підкріплює розвиток міжнародних торговельних відносин.

Третя форма міжнародної торговельно-економічної діяльності – міжнародна міграція робочої сили – охоплює весь світ незалежно від рівня розвитку країн. Вона існує у різних своїх проявах, таких як трудова, сімейна, туристична та інша [2, с. 329]. Безпосередній вплив на міжнародну торговельно-економічну діяльність має трудова міграція, яка має економічну мету – виїзд за кордон у пошуках роботи. Саме кількість трудових мігрантів визначає забезпеченість регіону країни робочою силою, яка створює об'єкти обміну в процесі міжнародної торгівлі.

У будь-якому випадку, форми реалізації міжнародної торговельно-економічної діяльності регіонів країни є досить індивідуальними та такими, що кардинально різняться. У торговельно-економічній діяльності регіонів, що знаходяться на великій територіальній відстані, обов'язково існують історичні відмінності ведення господарства, вони мають різну забезпеченість ресурсами, а відповідно – свою спеціалізацію на світовому ринку. Це обумовлює актуальність та необхідність всебічного дослідження регіональних пріоритетів розвитку міжнародної торговельно-економічної діяльності країни.

Висновки. В сучасних глобальних економічних умовах розвитку країн світу міжнародна торговельно-економічна діяльність потребує аналізу в розрізі окремих регіонів, адже регіональні відмінності все більше підкреслюються глобалізаційними процесами. Подальший розвиток міжнародної торговельно-економічної

діяльності пов'язаний з формуванням єдиного світового господарства, що об'єднує окремі держави та регіони світу в єдину систему. Особливістю цієї системи є те, що її учасники всупереч наявності перепон в вигляді державних кордонів функціонують як невід'ємні складові частини загальної господарської системи. Відбувається подальше розширення та поглиблення торгівельно-економічних відносин між регіонами, країнами, економічними інтеграційними угрупованнями, окремими підприємствами. Це впливає на інтернаціоналізацію господарства, збільшення відкритості національних економік, поглиблення міжнародного розподілу праці.

Джерела та література:

1. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения: Учеб.пособие / Авдокушин Е.Ф. – М.: Маркетинг, 1997. – 194 с.
2. Аكوпова Е.С. Мировая экономика и международные экономические отношения: Учеб. пособие / Аكوпова Е.С., Воронкова О.Н., Гаврилко Н.Н. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. – 416 с.
3. Губський Б.В. Концептуальні засади розвитку зовнішньоекономічної діяльності України / Губський Б.В., Лук'яненко Д.Г., Сіденко В.Р. // Стратегія економічного розвитку: Наук. зб. – Вип.17. – К.: КНЕУ, 2001. – С.239–247
4. Макогон Ю.В. Внешнеэкономическая деятельность региона / Макогон Ю.В. – Донецк, 2002. – 136 с.
5. Наливайченко С.П. Методологія наукових досліджень в міжнародній економічній діяльності / Наливайченко С.П., Наливайченко К.В., Реутов В.С. – Сімферополь: ТОВ «ДіАйПі», 2007. – 412 с.
6. Новицький В.С. Міжнародна економічна діяльність України / Новицький В.С. – К.:КНЕУ, 2003. – 948 с.
7. Регіональні виміри глобальної економічної системи: Монографія./ [В.С. Реутов, О.С. Горда, А.З. Новак та ін.]; за заг. наук. ред. В.С. Реутова. – Сімферополь: ПП «Підприємство «Фенікс», 2009. – 390 с.
8. Фомичев В.И. Международная торговля: Учебник / Фомичев В.И. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА М, 2000. – 446 с.
9. Циганкова Т.М. Міжнародна торгівля: Навч. посібник / Циганкова Т.М., Петрашко Л.П., Кальченко Т.В. – К.: КНЕУ, 2001. – 488 с.
10. Doherty D. Marking economic choices / Doherty D. – Toronto: Copp Clark Pitman Ltd, 1992. – 426 p.

Троян І.А.

УДК 339. 924

СУТНІСТЬ І МЕХАНІЗМ СУБРЕГІОНАЛЬНОГО ТОРГОВЕЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА КРАЇН

Постановка проблеми. Зараз у світі нараховується більше 200 країн, кожна з яких має свої національні інтереси, які реалізуються, передусім, через міжнародні зв'язки з іншими країнами та організаціями. Найбільш значною сферою взаємин між ними є економічна сфера, що проявляється у розвитку співробітництва та інтеграційних процесів, передусім регіонального та субрегіонального характеру. Поглиблення, модифікація форм і шляхів субрегіонального економічного, передусім торговельного, співробітництва, ускладнення організаційної структури світового співтовариства відповідно до нових глобальних викликів обумовлює необхідність дослідження та удосконалення теоретичної бази з цієї проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічне співробітництво країн в контексті міжнародної та регіональної інтеграції досліджувалась у працях У. Дайхманн та І. Гілл, Б. Балаші, Б. Хеттне, В. Репке [1;5;6]. Значний внесок в розробці теорій інтеграції функціоналізму та федералізму зробили вчені Д. Мітрані, С. Шмідт, А. Спінеллі [7;9;11]. Дослідженням негативної та позитивної інтеграції займалися Дж. Піндер, Ян Тінберген [8;12]. Серед вітчизняних вчених різні аспекти економічної інтеграції досліджували Д. Лук'яненко, В. Чужиков, Ю. Шишков [2;3;4]. Однак багато питань з проблематики торговельного співробітництва країн саме в субрегіоні не достатньо висвітлені, зокрема на тлі сучасних світових тенденцій.

Метою статті є дослідження сутності субрегіонального торговельного співробітництва країн, механізм та відповідні моделі його здійснення. З цією метою досліджена концептуальна різниця понять економічного співробітництва та інтеграції, виявлені відмінності субрегіональної інтеграції, організаційно-економічні шляхи її реалізації.

Вклад основного матеріалу. Практика міжнародного економічного співробітництва й інтеграції в змістовному аспекті вимагає точного визначення цих термінів, наукового аналізу їхніх концептуальних розходжень. Світовий Банк розмежує поняття «інтеграція» та «співробітництво» згідно зі ступенем суверенітету країн, який вони згодні передати наднаціональним інститутам без порушення їх територіальних границь [13]. Видатний вчений та дослідник інтеграційних процесів Б. Балаша також відзначає, що співробітництво включає дії щодо зменшення дискримінації, метою економічної інтеграції є елімінавання тих чи інших форм дискримінації [5, с. 2].

Отже, у понятійному аспекті економічне співробітництво позначає більш широке явище, ніж економічна інтеграція. У той же час інтеграція характеризує більш глибокі, стійкі економічні взаємини, має своєю метою створення наднаціональної або міжнаціональної форми керування і контролю.

Регіональний та субрегіональний характер співробітництва через укладання інтеграційних угод підтверджує статистика Світової Організації Торгівлі, згідно з якою на вересень 2009 року регіональних та